

KŪRK MANTOLU MADONNA

SABAHATTİN ALİ

VakıfBank Kültür Yayınları: 0311
Edebiyat: 071

KÜRK MANTOLU MADONNA
SABAHAATTİN ALİ

Hazırlayan
Fatih Altuğ

Yayın Danışmanı
Ekrem Demirli

Proje Editörü
Dr. Hazal Bozyer

Kapak ve Sayfa Uygulama
Faruk Özcan

Kapak Görseli
Aytuğ Aykut, Maria Puder

Son Okuma
Ali Kılıç
Ömer Uzunagaç

VakıfBank Kültür Yayınları

İnkılap Mahallesi

Dr. Adnan Büyükdenez Caddesi

No: 7/A1 – Kat 13

Ümraniye 34768 İstanbul

Telefon: 0 216 285 9571

www.vbky.com.tr – info@vbky.com.tr

Sertifika No: 40141

© Vakıf Pazarlama San. ve Tic. A.Ş., 2024

ISBN 978-625-6647-28-2

Kitabın tüm yayın hakları VakıfBank Kültür Yayınları'na aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak sınırlı alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

Baskı

İmak Ofset Basım Yayın A.Ş.

Akçaburgaz Mh. 137. Sk. No:12

34522 Esenyurt / İstanbul / Türkiye

Tel: +90 444 62 18

Sertifika No: 71320

1. Baskı: Haziran 2024

KÜRK MANTOLU
MADONNA
SABAHATTİN ALİ

HAZIRLAYAN
FATİH ALTUĞ

SABAHATTİN ALİ

25 Şubat 1907, Gümölcine'de doğan yazar, İstanbul Öğretmen Okulu'nu bitirdi, Yozgat'ta bir yıl öğretmenlikten sonra, 1928 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Almanya'ya gönderildi. 1930'da Türkiye'ye döndükten sonra Aydın, Konya ve Ankara'da Almanca öğretmenliği, Milli Eğitim Bakanlığı Yayın Müdürlüğü'nde memurluk ve Devlet Konservatuvarı'nda dramaturgluk yaptı. 22 Aralık 1932'de bir toplantıda okuduğu hicviyesi sebebiyle tutuklanarak Sinop Hapishanesi'ne gönderildi. Cumhuriyet'in 10. yılında çıkan af kapsamında tahliye edildi. 1944'te kendisini vatan hainliğiyle suçlayan Nihal Atsız'a dava açtı, duruşmalar sırasında olaylar çıktı. Sabahattin Ali, 1930'lu yıllarda öyküye yeni ve gerçekçi bir soluk getirmiş, Anadolu insanını, kendi duyarlılığıyla birleştirerek gerçekçi bir perspektifle ele almış, incelikli ve duyarlı diliyle kaleme aldığı romanlarla da adından söz ettirmiştir. Aziz Nesin'le *Markopaşa* isimli mizah gazetesini çıkarmıştır. 2 Nisan 1948'de Bulgaristan'a geçmek için çıktığı yolda öldürülmüştür. Öykü: Değirmen (1935), Kağrı (1936), Ses (1937), Yeni Dünya (1943), Sırça Köşk (1947). Şiir: Dağlar ve Rüzgâr (1934). Roman: Kuyucaklı Yusuf (1937), İçimizdeki Şeytan (1940), Kürk Mantolu Madonna (1943) Piyas: Esirler (1936) Tercüme: Max Mimmerich, Tarihte Garip Vakalar (1936); Sophokles, Antigone (1941); Christian F. Hebbel, Gyges ve Yüzüğü (1944).

FATİH ALTUĞ

Lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimini Boğaziçi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde tamamladı. Birçok akademik ve edebî derginin yayın kurulunda yer aldı. Leylâ Erbil, Sevim Burak, Tomris Uyar, Orhan Koçak, Halid Ziya, Namık Kemal, Sait Faik gibi yazarlar hakkındaki makaleleri çeşitli dergi ve kitaplarda yer aldı. Koç Üniversitesi, İstanbul Şehir Üniversitesi, Mainz Johannes Gutenberg Üniversitesi ve Bilkent Üniversitesi'nde ders verdi. Altuğ, Boğaziçi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde öğretim üyeliği görevine devam etmektedir.

KÜRK MANTOLU MADONNA'NIN KIVRIMLARINI KEŞFETMEK

FATİH ALTUĞ

Sabahattin Ali'nin *Kürk Mantolu Madonna* romanı Aralık 1940'tan beri aramızda dolaşıyor. 18 Aralık 1940 – 8 Şubat 1941 tarihleri arasında *Hakikat* gazetesinde tefrika edilen romanın ilk baskısı Mart 1943'te Remzi Kitabevi tarafından yapılır. Kitabın ikinci baskısı ancak 1966'da Varlık Yayınevi tarafından gerçekleştirilecektir. Romana dair 1940'ların ilk yarısında önemli değerlendirme yazıları çıksa da ikinci baskı romanın ilk basımından ve yazarın 1948'deki ölümünden yıllar sonra mümkün olacaktır. Halbuki *Kürk Mantolu Madonna*'nın yirmi birinci yüzyıldaki serüveni bambaşkadır. Yüzyılın başından itibaren gerçekleşen bu ilgi artışı, 2019'da Sabahattin Ali'nin eserleri üzerindeki telif hakkının kalkışıyla birlikte daha da hızlanmış, birçok yayınevi, yazıldığı dönemde o kadar da dikkat çekmemiş bu romanı basmıştır.

Elinizdeki kitapta, *Kürk Mantolu Madonna*'nın alelade bir basımından çok, özel bir mantık gözetilmek istenmektedir. Romanın metinler / mecralar arası, çok katmanlı veçhelerini gözümüzün önünde canlandıracak bir eleştirel basım hedeflenmiştir. Metnin farklı nüshalarını karşılaştırarak oluşturulacak akademik bir eleştirel basımdan ziyade okurun metnin bağlamını daha somut bir şekilde kurabileceği, romanı hem kuşatan hem de kat eden niteliklerin daha iyi kavranabileceği notlandırma ve görselleştirmeye dayalı bir yol tercih edilmiştir.

Kürk Mantolu Madonna, aşka, yalnızlığa, iç yaşantıya odaklanan bir roman olmakla beraber şehir romanıdır da. Metnin çerçeve hikâyesinde Ankara, iç hikâyesinde ise -büyük oranda- Berlin, anlatı karakterleri olarak tecessüm ederler. 1920'lerin Berlin'i ve 1930'ların Ankara'sı romanın diğer izlekleriyle etkileşime giren zeminlerdir. Romanda bu şehirlerin belirli mekân ve yapılarına gönderme yapıldığında okurun o mekân ve yapıları zihninde canlandırmasına eşlik etmek için aynı yılların fotoğraflarından yararlanılmıştır. Ankara'daki Sergievi, Halkevi, İsmetpaşa Mahallesi, Ziraat Enstitüleri, Berlin'deki Wittenberg Meydanı, Ka De We Mağazası, Nollendorf Meydanı, Neues Schauspielhaus Tiyatro Binası, Romanisches Kaffee, Anhalter İstasyonu, Europa Tanz Pavillion, Potsdam Meydanı gibi mekân ve yapıların o dönemki fotoğrafları söz konusu mekân ya da yapı metinde belirlediği anda eklenmiştir.

Berlin ve Ankara'nın teker teker mekân ve yapılarına işaret etmenin yanı sıra bu kitapta yer alan haritalar aracılığıyla şehirlerin bütünlüklü bir şekilde tasavvur edilmesine yardımcı olmak da hedeflenmiştir. Raif ve Maria Puder'in karşılaşmaları, tanışmaları, arkadaşlıkları, aşkları, yalnızlıkları daima Berlin dolayımıyla gerçekleşir. Şehri birlikte dolaşmak, şehirde sevilenle bir karşılaşma fırsatı aramak ya da ayrılıkları esnasında ötekinin yokluğuyla damgalanmış bir şekilde Berlin'i tecrübe etmek *Kürk Mantolu Madonna*'nın kurucu edimlerindenidir. Aynı şekilde Ankara da Raif için Maria Puder'in yokluğu, Berlin'den uzaklığı ile ıssızlaşmış bir mekân olarak belirir. Anlatıcı ile Raif'in karşılaşmalarına zemin olmasıyla da başka bir Ankara vücuda gelir. İşte roman bakımından kurucu işlevlere sahip olan bu iki şehrin, Berlin ve Ankara'nın, romandaki önemli noktalarının işaretlendiği haritaları aracılığıyla okurun şehir ve roman arasında kurduğu bağlantının kuvvetlendirilmesi amaçlanmıştır.

Yalnızca Ankara ve Berlin topografyaları değil resim sanatı da anlatının kuruluşu bakımından önemli işlevlerle donatılmıştır. Raif'in Maria Puder ile karşılaşmasının öncelikle Puder'in yaptığı özportre aracılığıyla olması başta olmak üzere her iki karakterin de resimle ilişkisi derinlemesindedir ve resim ve hayat arasında kurulan bağlar roman bakımından merkezidir. Bunu vurgulamak için dipnotlardaki açıklamalar kullanıldığı gibi romanda gönderme yapılan ya da romandaki resimlerle paralel özellikleri olan resimler de metne dahil edilmiştir. Bu bakımdan kitabın ilerleyen sayfalarında, Maria Puder'in resmine ve Raif'in estetik deneyimine kaynaklığı apaçık olan Andreas del Sarto'nun "Madonna delle Arpie" tablosu ve Maria Puder'in özportresine esin kaynağı olabileceğini düşündüğüm Wilhelm Lachnit'in 1925'te yaptığı ve 1926'da Dresden'de sergilenmeye başlanan "Mädchen im Pelz" (Kürklü Kız) tablosu yer almaktadır.

Kürk Mantolu Madonna'da işaret ya da ima edilen bu tablolara ek olarak bu basımda başka bir orijinal katkı daha bulacaksınız. Aytuğ Aykut, romandaki betimleyici işaretlerden yola çıkarak romanda cisimleşen Maria Puder ile kendi yaratıcı muhayyilesini mezcederek bir Maria Puder portresi vücuda getirdi. Aytuğ Aykut'un elinizdeki kitap için özel olarak yaptığı ve kitabın kapağında da görebileceğiniz bu resim için kendisine ne kadar teşekkür etsem az. *Kürk Mantolu Madonna*'nın yirminci yüzyıldaki popülerliğinin artışıyla paralel olarak romanın başka mecralara aktarımında, çevrilmesinde de önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Bir yandan *Kürk Mantolu Madonna* sosyal medya platformlarında yer alan fotoğraflarda sıklıkla karşımıza çıkmaya başlarken, bir fincan kahve ile yan yana *poz verirken* diğer yandan roman tiyatroya uyarlanmış, müzik albümlerine ad olmuş, mimari sergilere esin vermiştir. Diziye ya da filme dönüştürülmesi fikri de belirli ve sık aralıklarla gündeme gelmiştir. Kendisi

de görselliği temalaştırmanın yanı sıra bir performans, sergiye, filme dönüştürülmeyi celp eden böyle bir metnin ana figürünün Aytuğ Aykut tarafından resmedilmesi de romanın çok mecralı doğasını açığa çıkaran kıymetli bir katkıdır.¹

Şu noktaya kadar bu basımın *Kürk Mantolu Madonna*'nın görsel dinamiklerini ve başka mecralara gönderme yapan, ilham olan yanlarını vurgulamak için ne türden yollar izlediğini anlatmaya çalıştım. Bundan sonraki kısımda ise romanın metinler arası veçhelerini öne çıkaran eklemelerden söz edeceğim.

Romanı değerlendiren, çözümleyen, eleştiren hatırı sayılır bir külliyat olsa da romanın belirli noktalarına atıfta bulunan, metindeki dönüm noktalarına ya da başka metinlerle bağlantı noktalarına işaret eden eleştiri yazılarına özel bir önem verdim. İlgili yerlerde Nazım Hikmet, Behice Boran, Pertev Naili Boratav, Orhan Koçak, Asım Bezirci gibi edebiyat ve kültür insanlarının romanın belirli anları karşısındaki konumlanışlarını dipnotlar üzerinden takip edebilirsiniz.

Aynı zamanda romanda bahsi geçen figürlerin, Raif'in Türkçe ya da Almancasını okuduğu metinlerin de dipnotlar aracılığıyla açıklandığını göreceksiniz. Bunlardan bazılarında bir göndermenin açıklanmasıyla yetinilirken büyük çoğunluğunda eserlerle *Kürk Mantolu Madonna* arasındaki bağın görünenden daha kuvvetli olduğu gösterilmektedir. Raif'in okuduğu kitapların hemen hemen her biri romanla tematik ya da biçimsel bir benzerlik taşımaktadır. Suretle hakikat arasındaki temsil ve arzu dinamikleri, aşk ilişkileri, çerçeve hikâye ile gömülü hikâ-

---

1. Romanın tefrika edilişinden günümüze dek süren eleştirel ve kültürel alımlanmasının örnekleri ve çözümlemesi için Meryem Selva İnce'nin Boğaziçi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde Zeynep Uysal danışmanlığında 2019'da gerçekleştirdiği "Bir Romanı Tarihselleştirmek: Edebi Bir Olay Olarak *Kürk Mantolu Madonna*" başlıklı yüksek lisans tezine bakılabilir.

yeden oluşan anlatı yapısı, romanda adı geçen metinleri birbirine bağlamaktadır. Raif'in okuma alışkanlıklarının ve tarzlarının değişimine işaret ediyor gibi görünen satırlar, derinlemesine incelendiğinde *Kürk Mantolu Madonna*'nın birlikte titrestiği, benzer ritimlerle salındığı, eş ahenkle ışıldığı metin takım adalarını okura sunmaktadır. Romanın Osmanlı son dönem edebiyatıyla akrabalığına işaret edilirken daha büyük düzlemde *Kürk Mantolu Madonna*'nın on dokuzuncu yüzyılın son çeyreği ile yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde üretilmiş Almanca ve Rusça metinlerle aynı iklimde soluk alıp verdiği ortaya çıkmaktadır. Bu basımdaki ayrıntılı dipnotlarla bu iklimin, bu metinler arası yoldaşlığın ve duygudaşlığın da izleri sürülmüştür.

Böylelikle, *Kürk Mantolu Madonna*'nın bu baskısını okuyacaklar romanın orijinaliyle birlikte romanın başka metinler, eserler ve mekânlara açılan katlarını, kıvrımlarını hem sözel hem görsel düzlemde tecrübe edebileceklerdir. Romanı kat eden bir okuma, Türkçe, Almanca, Rusça yazılmış edebi metinlere, Rönesans ve Weimar Cumhuriyeti dönemi resim sanatına, 1920'lerin Berlin'ine, 1930'ların Ankara'sına uzandığında yani romanda saklı ya da açık olan katmanlar keşfedildiğinde okumanın hazzının da katmerleneceği fikri, bu çalışmanın merkezi çıkış noktasıdır.

KÜRK MANTOLU
MADONNA

Yeni romanlarımız
Sabahaddin Ali'nin

Gazetemiz için hazırladığı

*Kürk
Mantolu*

Madonna

KÜRK MANTOLU MADONNA

Büyük hikâyesini ikinci sahifemizde
tefrikaya başladık.

Şimdiye kadar tesadüf ettiğim insanlardan bir tanesi benim üzerimde belki en büyük tesiri yapmıştır. Aradan aylar geçtiği hâlde bir türlü bu tesirden kurtulamadım. Ne zaman kendimle baş başa kalsam, Raif Efendi'nin saf yüzü, biraz dünyadan uzak, buna rağmen bir insana tesadüf ettikleri zaman şaşkınca tebesüm etmek isteyen bakışları gözlerimin önünde canlanıyor. Hâlbuki o hiç de fevkalade bir adam değildi. Hatta pek alelade, hiçbir hususiyeti olmayan, her gün etrafımızda yüzlercesini görüp de bakmadan geçtiğimiz insanlardan biriydi. Hayatının bildiğimiz ve bilmediğimiz taraflarında insana merak verecek bir cihet olmadığı muhakkaktı. Böyle kimseleri gördüğümüz zaman çok kere kendi kendimize sorarız: “Acaba bunlar neden yaşıyorlar? Yaşamakta ne buluyorlar? Hangi mantık, hangi hikmet bunların yeryüzünde dolaşıp nefes almalarını emrediyor?” Fakat bunu düşünürken yalnız o adamların dışlarına bakarız; onların da birer kafaları, bunun içinde, isteseler de, istemeseler de işlemeye mahkûm birer dimağları bulunduğunu, bunun neticesi olarak kendilerine göre bir iç âlemleri olacağını hiç aklımıza getirmeyiz. Bu âlemin tezahürlerini dışarı vermediklerine bakıp onların manen yaşamadıklarına hükmedecek yerde, en basit bir beşer teces-süsüyle, bu meçhul âlemi merak etsek, belki hiç ummadığımız şeyler görmemiz, beklemediğimiz zenginliklerle karşılaşmamız mümkün olur. Fakat insanlar nedense daha ziyade ne bulacaklarını tahmin ettikleri şeyleri araştırmayı tercih ediyorlar. Dibinde bir ejderhanın yaşadığı bilinen bir kuyuya incek bir kahraman bulmak, muhakkak ki, dibinde ne olduğu hiç bilinmeyen bir kuyuya inmek cesaretini gösterecek bir insan bulmaktan daha kolaydır. Benim de Raif Efendi'yi daha yakından tanımam sadece bir tesadüf eseridir.

Bir bankadaki küçük memuriyetimden çıkarıldıktan sonra –neden çıkarıldığımı hâlâ bilmiyorum, bana sadece tasarruf

için dediler, fakat haftasına yerime adam aldılar– Ankara’da uzun müddet iş aradım. Beş, on kuruş param, yaz aylarını sürünmeden geçirmemi temin etti, fakat yaklaşan kış, arkadaş odalarında, sedir üzerinde yatmanın sonu gelmesini icap ettiriyordu. Bir hafta sonra bitecek olan lokanta karnesini yenileyecek kadar bile param kalmamıştı. Sonu çıkmayacağını bile bile girdiğim birçok kabul imtihanlarının hakikaten sonu çıkmayınca nedense gene üzüldüm; arkadaşlardan habersiz olarak, tezgâhtarlık için müracaat ettiğim mağazalardan ret cevabı alınca yeis içinde gece yarılara kadar dolaşıyordum. Birkaç tanıdık tarafından ara sıra davet edildiğim içki sofralarında dahi vaziyetimin ümitsizliğini unutamıyordum. İşin garibi, sıkıntımın arttığı ve ihtiyaçlarımın beni bugünden yarına çıkarması bile imkânsız hâl geldiği nispette, benim de çekingenliğim, mahcupluğum artıyordu. Evvelce bana iş bulmaları için müracaat ettiğim ve hiç de fena muamele görmediğim bazı tanıdıklara sokakta rastladığım zaman başımı önüme eğip hızla geçiyordum; evvelce bana yemek yedirmelerini serbestçe rica ettiğim ve sıkılmadan ödünç para aldığım arkadaşlarıma karşı bile değişmiştim. “Vaziyetin nasıl?” diye sordukları zaman, acemi bir gülümsemeyle: “Fena değil... Tek tük muvakkat işler buluyorum!” diye cevap veriyor ve hemen kaçırıyordum. İnsanlara ne kadar çok muhtaç olursam onlardan kaçmak ihtiyacım da o kadar artıyordu.

Bir gün, akşamüstü, istasyonla Sergievi¹ arasındaki tenha yolda ağır ağır yürüyor, Ankara’nın harikulade sonbaharını doya doya içime çekerek ruhumda nikbin bir hava yaratmak istiyordum. Halkevinin² camlarından aksederek beyaz mermer binayı

---

1. Opera Binası olarak bilinen yapı, 1933-1934 yılları arasında yapılmıştır. Şevki Balmumcu’nun mimarı olduğu Sergievi, 1946’da Paul Bonatz tarafından Opera Binası’na dönüştürülmüştür.

2. Devlet Resim ve Heykel Müzesi olarak bilinen yapı, Namazgâh Tepesi üzerine